

Концептот на „суштествена повреда“ на договорот согласно член 25 од Конвенцијата на Обединетите нации за договорите за меѓународна продажба на стоки

ас. м-р Љубен Коцев

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Економски факултет – Скопје, Р Македонија

ljuben.kocev@eccf.ukim.edu.mk

Апстракт

Процесот на унификација на меѓународното трговско право има за цел да ги отстрани разликите кои постојат во националните права, и следствено да ја отстрани неизвесноста за меродавно право врз деловните односи помеѓу трговците. Конвенцијата на Обединетите нации за договорите за меѓународна продажба на стоки од 1980 година (Виенска конвенција) до денешен ден претставува најуспешниот механизам за унификација на меѓународните договори за продажба на стоки. Со оглед на разликите кои постојат во националните законодавства како резултат на различните историски, социјални и економски фактори, авторите на Конвенцијата биле исправени пред огромен предизвик да изготват инструмент кој ќе ги земе предвид овие разлики и ќе понуди решение кое ќе биде прифатливо за сите држави. Низ долг процес на дијалог, работната група успеала да ги надмине овие разлики нудејќи инструмент кој има широка распространетост и прифатеност низ целиот свет.

Носењето на Конвенцијата неминовно значело и воспоставување иновативни правни концепти кои немаат никаква историска поврзаност со постоечките правни системи и кои ќе се развиваат под влијание на процесите и трендовите во меѓународната трговија, изолирани од националните права на државите членки. Од бројните иновативни концепти, ниту еден не привлекува толкаво внимание како концептот на „суштествена повреда“. Поради тоа, истиот ќе биде предмет на анализа на овој труд. Трудот најпрво го дефинира концептот на суштествена повреда и неговото значење за меѓународната продажба на стоки. Понатаму, во трудот се анализираат елементите на концептот на теоретско ниво, пред да се анализираат случаи кои може

да се окарактеризираат како суштествена повреда на обврските на договорните страни – купувач и продавач.

Клучни зборови: Виенска конвенција, договор за продажба на стоки, раскин на договор, суштествена повреда

JEL-класификација: F10

Вовед

Конвенцијата на Обединетите нации за договорите за меѓународна продажба на стоки од 1980 година (во понатамошниот текст Виенска конвенција) претставува најуспешниот механизам за унификација на меѓународните договори за продажба на стоки и воедно еден од најзначајните инструменти во меѓународната трговија. До денешен ден, Конвенцијата е потпишана и ратификувана од страна на 94 земји од целиот свет и речиси сите земји кои имаат влијание во меѓународната трговија ја имаат потпишано Конвенцијата (treaties.un.org, 2021). Единствени исклучоци се Обединетото Кралство и држави кои своите национални правни системи ги темелат на ова право (како Индија, Индонезија и Јужноафриканската Република), како и повеќето држави од Блискиот Исток чии правни системи се темелат на шеријатското право (Саудиска Арабија, Оман, Јемен, Иран, Обединети Арапски Емирати итн.). Помеѓу другото, широка прифатеност и распространетост на Конвенцијата се должи и на фактот што при нејзината изработка членовите на работната група внимавале да не бидат преземени концепти кои веќе постојат во националните законодавства. Каква било асоцијација и приклучување на Конвенцијата кон некое национално право и инкорпорирање концепти кои веќе постојат во националните законодавства би довеле до неуспешен обид за хармонизација.

Работната група успеала да понуди инструмент кој ќе биде општоприфатен од државите. Релевантно за периодот во кој Виенската конвенција е донесена, работната група ги зела предвид интересите на државите со различни економски, политички и социјални карактеристики и успеала да понуди решение кое ќе биде прифатливо како за држави кои националните законодавства ги темелат на континенталното право - така и за држави од англосаксонска правна традиција, како за капиталистички држави – така и за држави со социјалистички систем на уредување.

Успешноста на Конвенцијата лежи и во фактот што при нејзиното изготвување, работната група предвидела воспоставување иновативни

концепти кои имаат за цел да ја одвојат Конвенцијата од националните системи и да ја постават како самостоен инструмент во меѓународната трговија. Од сите новитети предвидени во Конвенцијата централно место има концептот на суштествена повреда. Важноста на концептот произлегува како поради фактот што терминологијата прифатена во официјалните верзии на Конвенцијата (на пр. англиски *fundamental breach*, француски *contravention essentielle*) е новост во правните текстови па оттука континуирано е предмет на академска анализа, така и поради потенцијалниот ефект кој суштествената повреда го има врз договорниот однос. Според Ferrari (2005), концептот на „суштествена повреда“ заема централна улога во шемата на правни лекови. Токму затоа овој концепт ќе биде предмет на анализа во овој труд.

Дефиниција и значење на концептот на суштествена повреда

Концептот на суштествена повреда се однесува на сериозноста на степенот на повреда на некоја договорна обврска. Овој концепт е од исклучително значење, бидејќи доколку се утврди дека постои суштествена повреда на некоја договорна обврска од некоја од страните, оштетената страна има опција веднаш да го раскине договорот без да посегнува по користење кој било друг правен лек. Имајќи го предвид фактот дека во меѓународната трговија раскилот на договорот се третира поинаку од националните правни системи (пред сè поради географски и културолошки фактори), и најчесто е последен правен лек по кој треба да посегнат страните, можноста за непосреден и брз раскин на договорот претставува моќна алатка која договорните страни ја имаат на располагање.

Концептот на суштествена повреда е прифатен уште во член 10 од Хашкиот еднообразен закон за меѓународна продажба на телесни движни ствари од 1964 година (ULIS), кој претставува претходник на Виенската конвенција. Сепак формулацијата на концептот беше подложна на силна критика, бидејќи членот 10 предвидува евалуација на сериозноста на повредата единствено од субјективен аспект, целосно исклучувајќи примена на објективен тест (Lorenz). Со Виенската конвенција се изврши надградба и проширување на овој концепт. Концептот на суштествена повреда е предвиден во членот 25 кој гласи:

„Повредата на договорот што ќе ја стори една страна ќе се смета како суштествена ако со неа ѝ се предизвикува таква штета на другата страна што суштински ја лишува од она што оправдано очекувала од договорот, освен ако таквата последица не ја предвидела страната што ја прави

повредата, ниту би ја предвидело разумно лице со исти својства во исти околности.“

Но, и оваа дефиниција не е имуна на критики. Некои автори сметаат дека во најмала рака таа е нејасна (Graffi, 2003), други дека генерира уште повеќе контроверзија и тешкотии во нејзиното толкување (Lorenz), а некои одат дотаму што сметаат дека формулацијата на членот 25 „креира импресија на тавтологија“ (Zeller, 2004). Сепак секоја апстрактна дефиниција која се обидува да изврши приближување различни правни филозофии несомнено ќе биде изложена на критика. Иако е неспорно дека одредбата има свои недостатоци, нејзината оправданост произлегува од легитимната цел на работната група на Конвенцијата да внесе нови правни термини кои не се користат во националните правни системи, и на тој начин да се избегне толкување на Конвенцијата од аспект на домашно право. Според професорот Honnold (1995) работната група успешно го решила овој проблем на тој начин што ги искоренила зборовите кои имаат „домашна конотација“. Во оваа насока се и препораките на бројни автори кои предвидуваат дека толкувањето на „суштествената повреда“ не треба да се врши преку домашното право (Kroll, Mistelis & Viscasillas, 2011; Graffi, 2003; Honnold, 1995). Професорот Flechtner (1988) пак смета дека е логично адвокатите и практичарите да пристапат кон нов правен концепт од перспектива на право со кое се веќе запознаени, но сепак тоа треба да го прават внимателно за да избегнат негово изобличување и претворање во слика на правото кое им е познато.

Нејаснотиите на дефиницијата се поврзуваат и произлегуваат токму од недостатокот на униформност во примената од страна на судовите и арбитражните трибунали. Според професорот Zeller (2004), акцентот треба да се стави на униформност на процесот на примена на членот 25 а не на исходот, бидејќи секој случај си има свои карактеристики што го прави уникатен и поради тоа е нелогично да се очекува униформност во исходот. Од друга страна, методологијата во примена на членот 25 треба да е униформна. Со цел да се постигне ваков вид на униформност од исклучително значење е во текстот да бидат разработени елементите на концептот на „суштествена повреда“.

Елементи на концептот на суштествена повреда

Како што веќе беше наведено концептот на суштествена повреда е дефиниран во членот 25 од Конвенцијата. Меѓутоа освен оваа дефиниција, Виенската конвенцијата не дава дополнително објаснување или разработка на концептот. За да се обезбеди униформна интерпретација

и примена на овој член од страна на судовите и арбитражните трибунали, неопходно е негово расчленување на елементи и нивна теоретска разработка. Одреден број автори сметаат дека овој концепт се состои од два елементи – „суштествено лишување од очекувањата“ и „предвидливост на лишувањето“ (Honnold, 1995; Kroll, Mistelis & Viscasillas, 2011). Од друга страна пак Schlechtriem и Schwenzer (2016), сметаат дека концептот е поширок и дека покрај горенаведените 2 елементи го опфаќа и елементот „повреда на договорна обврска.“ Во продолжение ќе бидат анализирани овие три елементи.

Повреда на договорна обврска

Постоење повреда на обврска е основен предуслов за постоење суштествена повреда. Доколку нема повреда на обврска не може ни да има суштествена повреда. Најпрво, повредата може да биде на обврска која е изречно предвидена во Конвенцијата (испорака на стока со определен квалитет, на одреден начин и на определено место, плаќање на цената, преземање на стоките итн.), или пак повреда на обврска која ја нема во Конвенцијата, а која страните самите ја договориле меѓу себе. Пример за ваков вид на обврски се: обврска за информирање и советување, обврска за чување деловни тајни, обврска за почитување на трговската марка на другата страна при изработка на стоки итн.

Дотолку повеќе, повредата може да биде на обврска која страните не ја договориле изречно во нивниот договор, но произлегува од нивната воспоставена практика (Виенска конвенција, член 9.1). Па така, доколку страните имаат воспоставено меѓусебна практика за испорака на стоки со одреден квалитет или испорака на стоките во одредена амбалажа, отстапувањето од ваквата практика може да претставува суштествена повреда, без оглед на тоа што дадениот договор не содржи такви одредби. Повредата исто така, може да биде и на обврска која ги врзува страните врз основа на обичај за кој тие не се договориле изречно, но којшто е широкопознат во дадената индустрија (Виенска конвенција, член 9.1). Имајќи го предвид фактот дека Виенската конвенција не прави разлика помеѓу различни видови на обврски и не прави поделба на главни и споредни обврски туку сите ги третира подеднакво и им остава на страните сами да одлучат какво значење ќе ѝ дадат на секоја обврска (Schwenzer, 2012), повреда на која било од овие обврски може да биде окарактеризирана како суштествена повреда.

Суштествено лишување од очекувањата

Вториот елемент на концептот на „суштествена повреда“ е оштетената страна да трпи таква штета што суштествено ќе ја лиши од она што би очекувала од договорот. Најпрво мора да се направи разлика помеѓу користената терминологија во оригиналниот текст на Конвенцијата и нејзиниот превод на македонски јазик. Во англиската верзија во членот 25 се користи зборот „detriment“ кој на македонски е преведен како штета. Англиската терминологија прави разлика помеѓу „detriment“ (користен во член 25) и „damage“ (користен во член 74), додека во македонскиот превод овие поими се изедначени и двата се преведени како штета. Концептот на штета во членот 25 треба да се толкува екстензивно, и да не се прави аналогија со концептот на штета во членот 74 од Конвенцијата (Ferrari, 2005). Разликата помеѓу овие два концепта произлегува и од фактот што страните имаат право да бараат надомест на штета според член 74 и во случај кога повредата не е суштествена. Од ова може да се заклучи дека концептот на штета во членот 25 од Конвенцијата е поширок бидејќи во себе ги вклучува не само паричната загуба (без разлика дали сегашна или идна), туку и сите други негативни последици за повредената страна (губење клиенти, губење репутација, губење можност за препродажба итн.)

Конвенцијата не содржи дефиниција за концептот на штета (detriment), ниту пак дава пример за штета која би претставувала суштествена повреда. Официјалниот коментар на Секретаријатот на UNCITRAL од 1978 година предвидува дека „утврдувањето дали штетата е суштествена мора да е направено земајќи ги предвид околностите на секој случај поединечно, пред сè монетарната вредност на договорот, материјалната штета сторена со повредата и степенот до кој сторената штета ги попречува останатите активности на повредената страна“ (CISG Secretariat Commentary, 1978). Акцентот во членот 25 од Конвенцијата е на „очекувањата од договорот“ кои ги има оштетената страна. Очекувањето на страните кое произлегува од договорот е главниот критериум во одлучувањето дали одредена повреда ќе се смета како суштествена. Според Kroll, Mistelis и Viscasillas (2011) иако паричната штета е една од компонентите кои се земаат предвид при утврдување суштествена повреда, тоа не значи дека во ситуација кога има значајна парична штета постои суштествена повреда, ниту пак дека значајна парична штета е неопходна за утврдување суштествена повреда. Имено, можна е ситуација со повредата на одредена обврска страната да биде суштествено лишена од она што оправдано го очекувала од договорот, без притоа да ѝ е нанесена материјална штета. Сепак, мора да се потенцира дека ваквите ситуации се ретки во пракса.

Неспорно е дека стандардот за суштествена повреда е доста висок. За да постои суштествено лишување, неопходно е сторената повреда да ја загрозува целта на договорот до тој степен што кај оштетената страна престанува да постои интерес за исполнување на договорот. Клучното прашање е дали со сторената повреда се потиснува интересот на оштетената страна кој произлегува од договорот, и дали другите правни лекови коишто стојат на располагање ќе бидат соодветни во таква ситуација, односно дали повредената страна го смета исполнувањето на повредената обврска за толку значајно и есенцијално што воопшто не би го ни склучила договорот кога би знаела за таква идна повреда.

Тоа што членот 25 од Конвенцијата предвидува дека суштествената повреда се гледа од аспект на очекувањата што повредената страна ги имала од договорот, во одреден степен укажува на тоа дека ова е субјективен основ за оценување на повредата. Меѓутоа иако е неспорно дека договорните очекувања ги вклучуваат субјективните перцепции на повредената страна, истите произлегуваат од одредбите од договорот, кои треба да се толкуваат објективно. Ова е пред сè прашање на толкување на договорот. Притоа во толкувањето на очекувањата на страните, предвид мора да се земат не само одредбите од договорот, туку и воспоставената практика помеѓу страните, како и другите околности кои му претходат на склучувањето на договорот (Ferrari, 2005).

Од постоењето на суштествено лишување на очекувањата од договорот зависи дали ќе постои суштествена повреда на договорот. Товарот за докажување постоење суштествено лишување е на страната која тврди дека е суштествено лишена. Кога ќе се утврди постоење суштествено лишување, товарот на докажување, како што ќе биде објаснето во продолжение, се префрла на страната која ја извршила повредата, која треба да докаже дека доколку постои - суштественото лишување не било предвидливо.

Предвидливост на лишувањето

Доколку страната која ја сторила повредата не предвидела дека суштински ќе ја лиши другата страна од тоа што очекувала, ниту такво нешто би можело да предвиди разумно лице со исти својства во исти околности, повредената страна не може да го раскине договорот. Елементот на „непредвидливост“ претставува коректив кој ѝ овозможува на страната која ја извршила повредата да избегне раскинување на договорот. Недостаток на предвидливост, кај страната која ја сторила повредата, за суштественото лишување е основ за оправдување, и доколку се докаже ќе оневозможи страната која претрпела повреда да

го раскине договорот. Тука е значајно да се посочи дека кога страните сами ќе ја предвидат важноста на обврските во договорот, односно дека исполнувањето на одредена обврска е од есенцијално значење (*essential obligation*), нема место за примена на елементот на предвидливост. Прашањето за предвидливост доаѓа во примена само кога страните самите не предвиделе од каква важност е исполнувањето на дадените обврски.

Кога се зборува за елементот на предвидливост, мора да се истакне дека тој бил предмет на дискусија и дебата во изготвувањето на Конвенцијата. Во 1976 година работната група предложила дефиниција која била формулирана на начин што оштетената страна треба да докаже и дека е суштествено лишена од тоа што го очекувала од договорот и дека лишувањето било предвидливо (Michida, 1979). На овој предлог приговарале голем дел од делегатите претставници од државите и притоа дел од нив барале тестот за предвидливост да биде избришан, а дел да биде модификуван (Michida, 1979). Работната група го прифатила барањето за измена со што формулацијата на членот 25 во финалната верзија несомнено го става товарот на докажување за непредвидливост кај страната која ја сторила повредата.

Понатаму, членот 25 од Конвенцијата содржи субјективен и објективен тест за утврдување на предвидливоста (Babiak, 1992). Субјективниот тест поаѓа од тоа дали страната која ја сторила повредата можела да го предвиди суштественото лишување. Во оваа ситуација предвидливоста на лишувањето сторено со повредата ќе зависи од способностите и карактеристиките на страната која ја извршила повредата, и од околностите на случајот. Тука, како значајни фактори се јавуваат искуството на страната која ја сторила повредата, нејзините организациони способности, дали има практика во одреден сектор на трговијата итн. Објективниот тест поаѓа од тоа дали разумно лице, со исти својства и во исти околности како страната која ја сторила повредата, би можело да предвиди таква последица. Бидејќи страните во меѓународната продажба на стоки се трговци, „разумно лице“ всушност значи „разумен трговец“. Под разумен трговец со исти својства, се подразбира трговец којшто ја врши истата трговска дејност и работи во истиот трговски сектор. Во исти околности пак, се однесува на карактеристиките на пазарот на кој работи трговецот, без разлика дали е регионален или пак светски пазар. Во поглед на исполнетоста на условите, генерално се прифаќа мислењето дека неопходно е да биде исполнет само објективниот тест бидејќи предвидува појасни и полесно утврдливи параметри за одредување на предвидливоста (Kroll, Mistelis & Viscasillas, 2011, Huber & Mullis 2007).

Суштествена повреда на обврските на продавачот

Во членот 30 од Виенската конвенција се предвидени основните обврските на продавачот - испорака на стоките и предавање на документите што се однесуваат на стоките. Нивното неисполнување може да доведе до суштествена повреда, и следствено до раскин на договорот од страна на купувачот. Во продолжение ќе се анализираат ситуациите кога постои суштествена повреда на обврските на продавачот.

Суштествена повреда на обврската на продавачот за испорака на стоката

Предавањето на стоките на купувачот е најкарактеристична обврска за продавачот во меѓународната трговска продажба, и во практиката најголем број на спорови се однесуваат токму на повреда на оваа обврска. Притоа, повреда на оваа обврска настанува во 3 форми – неиспорака на стоките, задоцнета испорака на стоките и испорака на несообразни стоки. Во првите два случаи воопшто не се навлегува во квалитетот на стоката односно не се анализира прашањето за својствата на испорачаната стока, туку единствено се анализира испораката од временски аспект.

Во случај на неиспорака на стоките ситуацијата е јасна, и купувачот може да го раскине договорот. Неспорно е дека неиспораката на стоките суштествено го лишува купувачот од тоа што очекувал од договорот. Дефинитивна неиспорака на стоките секогаш претставува суштествена повреда во однос на член 25 од Конвенцијата, без разлика дали се работи за субјективна или објективна спреченост за испорака (Ferrari, 2005; ICC Case 9978, 1999). Сепак во практиката ретки се случаите за целосна неиспорака.

Она што е вообичаено во меѓународната трговска продажба е задоцнета испорака на стоки и тоа најчесто се случува поради географската дистанцата помеѓу страните на договорот. Теоретичарите (Schlechtriem & Schwenger, 2016; Lookofsky, 2012) и судската практика (Waste Container Case, 1995) се едногласни дека задоцнетата испорака на стоките вообичаено не претставува суштествена повреда според Конвенцијата, а како таква може да се смета само во одредени случаи. Најпрво самите страни можат во договорот да предвидат дека испорака на одреден датум, или во одреден временски период е од суштествено значење. Во ваква ситуација и задоцнување во испораката од еден ден може да се смета како суштествена повреда. Понатаму, суштественото значење за навремена испорака на стоките може да произлегува и од

околностите на случајот. Професорот Lookofsky (2008) смета дека навремена испорака ќе биде од суштествено значење кога продавачот е свесен дека купувачот треба понатаму да ги препродаде стоките на трета страна, односно дека купувачот има склучено договор со трето лице за навремена испорака на стоките. Конечно, навремената испорака на стоките може да биде од суштествено значење и поради карактерот на стоките, односно доколку се работи за расипливи стоки или пак за стоки кои имаат сезонски карактер (*Italdecor v. Yiu's Industries*, 1992).

Испораката на несообразни стоки е најчеста повреда на обврските на продавачот, и од тие причини, најголем број на случаи во практиката се однесуваат токму на испорака на несообразни стоки. Причините за оваа појава се бројни, и несообразноста на стоките може да произлезе од тоа што страните пропуштиле да специфицираат во договорот какви треба да бидат стоките, поради карактерот на стоките, времетраењето на транспортот, начинот на кој стоките се спакувани итн. Членот 35 од Виенската конвенција се однесува на несообразноста на стоките. Доколку страните самите не предвиделе во договорот, Конвенцијата предвидува дека стоките не се сообразни доколку: 1) не се погодни за вообичаената намена; 2) не се погодни за особената намена што на продавачот изречно или молкома му е ставена на знаење во времето на склучувањето на договорот; 3) не поседуваат квалитети на стоки кои продавачот му ги предложил на купувачот во вид на мостра или модел; или 4) не се спакувани или заштитени на начин вообичаен за такви стоки (Виенска конвенција, член 35(2)).

Секогаш кога стоките ќе отстапуваат од критериумите кои се наведени во членот 35 од Конвенцијата, тие ќе бидат несообразни. Меѓутоа се поставува прашањето каква несообразност на стоките може да се смета како суштествена повреда на обврските? Во практиката ставовите на судовите варираат и се неусогласени во зависност од државата на која судот припаѓа. Германските судови како посоодветни правни лекови ги сметаат намалувањето на цената и испорака на нови сообразни стоки, додека судовите од земјите со англосаксонски правен систем, под влијание на правилото на совршена понуда (таканаречено *perfect tender rule*), многу полесно се решаваат да дозволат раскин на договорот (CISG AC Opinion No. 5, 2005).

Како резултат на дијаметрално спротивните ставови на одредени судови во примената на тестот за сообразност на стоките, неопходно е да се даде насока како да се дојде до приближување на ставовите, и воедначеност во примената на правилата на Конвенцијата. Тука, мислењата на Советодавното тело за примена на Виенската конвенција (Advisory Council Opinion) се од огромна помош. Мислењата на

Советодавното тело се всушност нешто најблиску до автентично толкување на Конвенцијата, и се насочени кон разрешување на дилемите за одредени прашања во врска со нејзината примена. Мислењето број 5 на Советодавното тело, кое се однесува на сообразноста на стоките, предлага тест во неколку фази за оцена на суштествена повреда. Па така според овој тест на Советодавното тело, најпрво предвид треба да се земат одредбите од договорот. Следно, доколку во договорот не е јасно предвидено што претставува суштествена повреда, предвид треба да се земе намената за која стоките се купуваат. Понатаму, доколку несообразноста на стоките може да биде отстранета од страна на продавачот или на купувачот без купувачот да биде изложен на неразумни непогодности, треба да се толкува дека не постои суштествена повреда. Конечно дополнителните трошоци или непријатности кои би произлегле од раскин на договорот, самите по себе не влијаат на тоа дали постои суштествена повреда (CISG AC Opinion No. 5, 2005). Овој тест има за цел да им даде насока на судиите и арбитрите во примената на Конвенцијата и да доведе до нејзина воедначена примена во сите земји членки.

Суштествена повреда на обврската на продавачот за предавање на документите

Друга обврска која Виенската конвенција ја предвидува за продавачот е предавање на документите што се однесуваат на стоките. Конвенцијата не дава дополнителни информации за предавање какви документи би можело да се однесуваат оваа одредба. Сепак, професор Schwenger (2005) укажува дека во договорите за меѓународна трговска продажба на стоки, кои вклучуваат и предавање документи, треба да се направи разлика помеѓу 3 различни ситуации. Најпрво, постојат различни документи коишто вообичаено ги придружуваат стоките од договорот за продажба, тука пред сè се осигурувањето, сертификати за потеклото на стоките, сертификати за инспекција на стоките, царински документи итн. Второ, договорот за продажба може да предвидува испорака на стоките преку предавање хартија од вредност со сопственичко право (*documents of title*), како на пример коносман. Последно, страните во договорот можат да предвидат плаќање со помош на документарен акредитив, каде всушност документите кои ќе бидат презентирани под акредитивот претставуваат еквивалент на стоката.

Во првиот случај постоењето на суштествена повреда ќе зависи од намената за која се набавуваат стоките. Па така доколку стоките се набавуваат за користење а не за препродажба, доколку документите кои не се предадени не го ограничуваат купувачот во користењето на стоките,

мала е веројатноста дека може да постои суштествена повреда. Доколку стоките се купуваат за подоцна да бидат препродадени, отсуството на документи ги прави несообразни и оневозможува нивен проток низ синцирот на снабдување и оттука постои поголема веројатност за суштествена повреда. Во втората и третата ситуација бидејќи документите треба да ја отсликуваат физичката состојба на стоките, потенцијален недостаток во документите се толкува како недостаток кај стоките кои се предмет на продажба. Оттука, тестот понуден од страна на Советодавното тело е подобен за примена во овие ситуации.

Суштествена повреда на обврските на купувачот

Обврските на купувачот се наведени во членот 53 од Виенската конвенција. Главни обврски на купувачот се плаќање на цената и преземање на стоката. Во продолжение ќе се анализираат ситуациите кога постои суштествена повреда на обврските на купувачот.

Суштествена повреда на обврската на купувачот за исплата на цената

Обврската за исплата на цената е најкарактеристичната обврска за купувачот во секој договор за продажба. Во договорот страните можат да договорат различни модалитети за исплата на цената (плаќање по издавање фактура, плаќање со документарен акредитив, со други хартии од вредност, банкарска гаранција итн.). Според Виенската конвенција сите подготвителни активности и формалности кои се предвидени со начинот на плаќање се обврска на купувачот и се неразделен дел од обврската за плаќање. Купувачот треба да стори сè што страните предвиделе, за продавачот да може да добие исплата на цената.

Неплаќањето на цената е најсериозна повреда на обврските на купувачот. Едногласен е ставот помеѓу теоретичарите, дека дефинитивното одбивање на купувачот да изврши исплата секогаш ќе биде карактеризирано како суштествена повреда (Schlechtriem & Schwenger, 2016; Butler, 2007). И судската и арбитражната практика се на истиот став (*Downs Investments v. Perwaja Steel*, 2000; *New Zealand raw wool case*, 1999; *Australian raw wool case*, 1995; *Roder v. Rosedown*, 1995). Од друга страна, задоцнета исплата на цената не претставува суштествена повреда бидејќи интересот на купувачот не е суштествено оштетен поради доцнење со исплатата (Schwenger, 2012). Дури и таму каде што обврската за навремена испорака на стоките е од суштествено значење, најчесто обврската за навремена исплата не е од суштествено

значење. Сепак, навремена исплата на цената може да биде од суштествено значење, доколку страните го предвиделе тоа експлицитно, или пак доколку се работи за околности каде ненавремена исплата би довела до финансиски проблеми или инсолвентност кај продавачот, или пак се работи за пазар каде има големи флукуации.

Суштествена повреда на обврската на купувачот за преземање на испораката

Втората обврска за купувачот која ја предвидува членот 53 од Виенската конвенција, е обврската на купувачот за преземање на испораката. Од интерес на купувачот е да ги превеземе стоките, бидејќи е логично секој да сака да го добие она за што и всушност првично го склучил договорот. Сепак во одредени случаи купувачот може да одбие да ја преземе испораката. Како и кај обврската за плаќање, неспорно е дека дефинитивното одбивање за преземање на испораката претставува суштествена повреда на договорот. Задоцнето преземање на испораката пак, најчесто не претставува суштествена повреда на договорот. Сепак, постојат ситуации во кои продавачот може да има значаен интерес во навремено преземање на стоките од страна на купувачот каде што ненавремено преземање на стоките може да претставува суштествена повреда. Можно е на продавачот да му е од суштествено значење да има на располагање испразнето складиште за складирање други стоки, или пак возилото да биде навремено истоварено, доколку е тоа потребно за навремено да се натоварат други стоки, или пак кога се работи за лесно расипливи стоки па постои опасност од нивно пропаѓање. Во секој случај, како заклучок во поглед на обврските на продавачот може да се наведе дека судовите и арбитражните трибунали ретко кога го третираат доцнењето на продавачот како суштествена повреда.

Заклучок

Концептот на суштествена повреда е еден од клучните концепти на кои се темели Виенската конвенција. Неспорно е дека истиот го заема централното место во системот на правни лекови на Конвенцијата. При подготовката на текстот, преку членот 25, Работната група успешно ги приближила разликите кои постојат во континентално-правните системи каде раскин на договорот се користи само во исклучителни околности и правните системи кои се темелат на англосаксонското право каде секој недостаток ѝ дава можност на оштетената страна да го прекине договорниот однос. Концептот на суштествена повреда е

вистински одраз на балансот кој треба да го обезбеди Конвенцијата во поглед на разликите кои постојат во националните законодавства и да овозможи повисок степен на хармонизација на меѓународното трговско право. Сепак, за да може Конвенцијата да се развива на автономен начин како самостоен инструмент и да не се врши нејзина интерпретација од страна на арбитражите и судиите преку призмата на националните права, неопходно е да постои литература која ќе врши продлабочена и детална анализа на нејзините одредби. Недостатокот од алтернативи, секогаш води до тоа арбитражите и судиите да прибегнуваат кон толкување низ призма на јурисдикциите на кои припаѓаат.

Може да се каже дека по речиси 50 години постоење на Виенската конвенција, истата го издржа тестот на времето. Со развојот и еволуцијата на Конвенцијата и концептот на суштествена повреда со текот на годините изврши значајно влијание во националните законодавства, па така денес концепти кои се блиски до него се инкорпорирани во голем број на современи закони, пред сè во скандинавските закони за продажба, во Естонскиот закон за облигации, како и во Холандскиот граѓански законик. Инкорпорирање на концептот на суштествена повреда е предвидено и во измените кои треба да ги претрпи Законот за облигационите односи на Република Северна Македонија во рамки на процесот за кодификација на македонското граѓанско право. Дотолку повеќе, концептот на суштествена повреда е вграден и во други понови инструменти од меѓународен карактер кои имаат за цел унификација на меѓународното трговско право, пред сè на Принципите за меѓународни трговски договори (UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts), и на Принципите на европското договорно право (Principles of European Contract Law (PECL)).

Библиографија:

Книги, статии и монографии:

1. Babiak A., (1992): *Defining "Fundamental Breach" Under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, 6 Temple International and Comparative Law Journal.
2. Butler A., (2007): *A Practical Guide to the CISG: Negotiations Through Litigation, Chapter 7 Seller's Remedies*, Aspen Publishers.
3. CISG-AC Opinion no. 5, (2005): *The buyer's right to avoid the contract in case of non-conforming goods or documents*, достапно на: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op5.html>.
4. Ferrari F., (2005): *Fundamental Breach of Contract Under the UN Sales*

- Convention – 25 Years of Article 25 CISG*, 25 *Journal of Law and Commerce*.
5. Flechtner H., (1998): *Remedies Under the New International Sales Convention: The Perspective from Article 2 of the U.C.C.*, 8 *Journal Law and Commerce*.
 6. Graffi L., (2003): *Case Law on the Concept of “Fundamental Breach” in the Vienna Sales Convention*, *International Business Law No.3*.
 7. Honnold J., (1995); *Uniform Law for International Trade: Early “Care and Feeding” for Uniform Growth*, 1 *International Trade and Business Journal*.
 8. Huber P., & Mullis A., (2007): *The CISG: A New Textbook for Students and Practitioners*, Sellier European Law Publishers.
 9. Kroll S., Mistelis L., Viscasillas P.P., (2011): *UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*, Hart Publishing.
 10. Lookofsky J., (2012): *Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*, Kluwer Law International.
 11. Lookofsky J., (2008): *Understanding the CISG*, Kluwer Law International.
 12. Lorenz A., *Fundamental Breach under the CISG*, достапно на: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lorenz.html>.
 13. Michida C., (1979): *Cancellation of Contract*, *American Journal of Comparative Law*, достапно на: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/michida.html>.
 14. Schlechtriem P. and Schwenger I., (2016): *Commentary on the UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*, Oxford University Press.
 15. Schwenger I., (2005): *Avoidance of the Contract in Case of Non- Conforming Goods (Article 49(1)(a) CISG)*, 25 *Journal of Law and Commerce*.
 16. Schwenger I., (2012): *The Right to Avoid the Contract*, *Annals FLB – Belgrade Law Review*, стр. 207-215.
 17. Zeller B., (2004): *Fundamental Breach and the CISG – A Unique Treatment or Failed Experiment?*, 8 *Vindobona Journal of International Commercial Law & Arbitration*.

Правни прописи:

1. Convention on the Uniform Law on the International Sale of Goods – ULIS (1964).
2. Закон o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe, Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, br. 10 - 1/84.

Судски пресуди и арбитражни одлуки:

1. *Australian raw wool case*, СИЕТАС, 23.4.1995 година, достапно на: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/950423c1.html>.
2. *Downs Investment v. Perwaja Steel*, Врховен суд Квинсленд, 17.11.2000 година, достапно на: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/001117a2.html>.
3. *ICC Case No. 9978*, ICC Arbitration, 4.1999 година, достапно на: <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=1&do=case&id=471&step=Abstract>.
4. *Italdecor v. Yiu's Industries*, Апелационен суд Милано, 20.3.1992 година, достапно на: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/980320i3.html>.
5. *New Zealand raw wool case*, СИЕТАС, 8.4.1999 година, достапно на: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/990408c1.html>.
6. *Roder v. Rosedown*, Основен суд Аделаиде, 28.4.1995 година, достапно на: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/950428a2.html>.
7. *Silicon and Manganese Alloy Case*, СИЕТАС, 1.2.2000 година, достапно на: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/000201c1.html>.
8. *Waste container case*, Court of Arbitration at Hungarian Chamber of Commerce, 5.12.1995 година, достапно на: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/951205h1.html>.

Интернет-страници:

1. Commentary on the Draft Convention on Contracts for the International Sale of Goods prepared by the Secretariat, 1978, достапно на: <http://www.cisg-online.ch/index.cfm?pageID=644#Article%2025> (пристапено на 10.8.2021 година).
2. Податоци за земји членки на Конвенцијата на Обединетите нации за договори за меѓународна продажба на стоки (1980), достапно на: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=X-10&chapter=10 (пристапено на 8.8.2021 година).